

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Als modern mens christen zijn

Kunnen we vandaag nog wel uit de voeten met het oude geloof - zeg maar de Twaalf Artikelen en de Heidelbergse Catechismus? Kun je buitenstaanders daar warm voor krijgen? Kunnen we de kerkganger en de catechisant daarmee boeien? Kunnen we er eigenlijk zelf nog wat mee, als mensen van nu die in veel opzichten door het denken van deze tijd worden beheerst?

G.J. van Middelkoop ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - G.J. van Middelkoop Als modern mens christen zijn	429
<i>Meditatief</i> - A.J. Mol Kijk toch anders	434
<i>Wandelen met God</i> - B. Luiten Ben je een christen	435
<i>Achtergronden</i> - B. Kamphuis Assen 1926?	437
<i>Achtergronden</i> - H. Veldman Van rechzinnig tot vrijzinnig (2)	439
<i>Synode impressies</i> - P.G.B. de Vries Mannen van naam	443
<i>Persberichten, Uit de kerken</i>	442, 446
<i>Lied van de week</i> - Nelleke van Eijdsen, Klaas Spijker Daar juicht een toon ...	447

Verdwenen hemel en gesloten aarde

Met de eerste twee vragen hielden we ons de vorige weken bezig. Vandaag komt het nog dichterbij en gaat het om ons eigen geloof. Dat kan op twee manieren beïnvloed worden door de levenssfeer om ons heen - een sfeer waarin ook wijzelf in veel opzichten verkeren.

Je kunt alles bekijken vanuit het gezichtspunt wat het jou doet: wat je erbij voelt, wat je ervan ervaart, wat het jou op dit moment zegt. Sterke aandacht voor het individuele en het persoonlijke brengt je zomaar in de strikken van het *individualisme en het subjectivisme*. Maar ook op een andere manier kan de beleving van de dingen invloed hebben op je geloven. Sinds Copernicus ontdekte, dat de aarde om de zon draait, is de hemel steeds meer verdwenen en leven veel mensen in een wereld die steeds verder dicht is gegaan. God raakte meer en meer uit beeld. Hij werd de klokkenmaker die het uurwerk op gang had gebracht maar er verder niet naar omkeek; of de dragende grond van de werkelijkheid, een dieptedimensie met vage en zeker geen persoonlijke trekken.

Zo kom je tot een heel andere beleving van de werkelijkheid. Je kunt niets meer met de gedachte

van een bovennatuurlijk ingrijpen van buitenaf. Niet bij het ontstaan van de wereld - dat kun je je alleen maar voorstellen als een proces van zelfstandige evolutie. En evenmin bij het voortgaan van de dingen - er is geen leiding van God die het leven van de enkeling en dat van de totale mensheid naar een einddoel stuurt dat niet binnen deze wereld te vatten is. Het perspectief van het bestaan krimpt in tot weinig meer dan het hier en nu. Binnen deze gesloten wereld wordt de mens steeds meer het centrum waar alle aandacht naar uitgaat. Als je nog van God wilt spreken, dan is het een god die op mysterieuze wijze binnen deze werkelijkheid aan het werk is in een proces waarin de mens steeds meer mens wordt. In de geschiedenis van de mensheid zie je een groei naar vrijheid. De mens wordt steeds meer zelfstandig en mondig, steeds meer een autonoom en geëmancipeerd individu. En als je, levend in deze gesloten wereld, dit wilt zien door de bril van het christelijk geloof, moet je deze ontwikkelingen niet afwijzen, maar ze zien als positieve punten waarachter Gods wil zit. Hij is immers uit op het welzijn van de mens? Wie dit moderne wereldbeeld aanvaardt - en hoe zou je vandaag anders kunnen? - moet in zijn geloven en zijn nadenken daarover wel komen tot andere dingen dan toen we nog uitgingen van een wereldbeeld waarin de hemel een realiteit was en het leven gericht was op God.

Kroon der schepping en blind als een mol

Ook als je bijbels christen wilt zijn, ben je een mens van deze tijd. Ook wij waarderen veel moderne ontwikkelingen positief. Wij vinden het winst, dat we tegenwoordig een grotere vrijheid hebben om ons leven zelfstandig en naar eigen inzicht vorm te geven. Als we als individu met onze eigen trekken tot ons recht mogen komen, vinden we dat fijn. Aandacht voor groei en verdere ontplooiing in ons leven - ook in ons geloofsleven - zien we als iets moois. Maar we beseffen best, dat leven met God niet mag betekenen dat we God om zo te zeggen voor het karretje van onze zelfontplooiing spannen. Maar dat ons leven alleen goed in het lood blijft, als God daarin de eerste plaats heeft en houdt. En we hebben bijvoorbeeld van

zelfontplooiing en zelfverloochening, wringt dat?

Psalm 8 geleerd, dat ook de Bijbel de mens hoog inschat en positief spreekt over de vele gaven die hij van God heeft gekregen. Maar geestelijk gezien is hij blind als een mol, zei Calvijn. We zijn zo verstrikt in het boze, zo in de macht van de zonde, dat niemand rechtvaardig is, niemand God ernstig zoekt, iedereen is even slecht, er is niemand die doet wat goed is, zelfs niet één, ontzag voor God kennen we niet.

Dat zegt Paulus in Romeinen 3 en dat is geen pessimistische persoonlijke visie; hij citeert daarin een hele reeks teksten uit de Schrift. En onze catechismus zegt op ditzelfde spoor dingen als 'onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad'. Als je dit aan kritische catechiesanten wilt uitleggen, moet je wel stevig praten, maar tot op zekere hoogte willen ze daar uiteindelijk wel mee instemmen.

En toch: wringt er niet iets tussen de beleving van de werkelijkheid en de belijdenis van de Reformatie? Tussen onze positieve waardering van de mogelijkheden die we als mensen van vandaag krijgen en daarnaast de sombere kijk op wie we zijn, die we in de kerk horen en verkondigen? Kun je die dingen met elkaar verenigen? Hoe kun je aan de ene kant bezig zijn met

een heel andere beleving van de werkelijkheid

zelfontplooiing en anderzijds kiezen voor zelfverloochening? Hoe kun je vandaag modern mens zijn en tegelijkertijd christen zijn?

Je leven verliezen of jezelf ontplooien?

Met die vraag hield dr. H. de Leede zich bezig in zijn proefschrift van 2000 *Waarachtig mens-zijn: sterven of streven*. Over zijn bijdragen aan de boeken van de IZB heb ik mij de vorige weken op bepaalde punten kritisch uitgelaten. Die kritiek krijgt grotere scherpte wanneer we de gedachten in zijn proefschrift daarachter zien.

Dr. De Leede gaat daarin in gesprek met de rooms-katholieke theoloog *Hans Küng*. Deze aanvaardt het gesloten wereldbeeld van de Verlichting en gaat vervolgens doordenken wat dit voor gevolgen heeft voor het geloven. Hij zoekt een nieuw christelijk zelfverstaan. De tijden zijn veranderd en God daarmee ook. De mensen beleven de werkelijkheid vandaag heel anders. Om het christelijk geloof betekenis voor hen te laten houden, moet de christelijke traditie opnieuw onder woorden worden gebracht en wel zo dat de mensen van vandaag daar iets mee kunnen. Dus binnen een 'verstaanshorizon' van een gesloten wereld zonder een afzonderlijke hemel daarboven. Een wereld die je alleen evolutionistisch kunt verstaan. Een werkelijkheid waarin geen dingen van bovenaf worden geopenbaard, maar waarin je alleen iets kunt zeggen 'van beneden'. In steeds weer andere historische situaties doen mensen ervaringen op met God, die vooral de dieptedimensie is van het bestaan. Deze god brengt verlossing in die zin, dat de mensen steeds meer vrij worden, en in die vrijheid steeds meer mens. Dat is het perspectief van christelijk geloven vandaag. Zo is er sprake van vooruitgang, van groei naar grotere volheid.

De Reformatie actualiseren en herijken

Dr. De Leede heeft wel kritiek op uitwerkingen die Küng geeft, maar gaat met hem mee in de aanvaarding van het moderne wereldbeeld en de consequenties daarvan voor het geloof. Wat de Reformatie heeft gezegd over het mens-zijn wil hij wel honoreren, maar ook her-ijken. Hij vindt, dat de reformatoren een tweeslachtige waardering hebben van het mens-zijn voor het oog van God. Wat zij zeggen over het positieve en over het negatieve van dat leven, vindt hij innerlijk tegenstrijdig. De reformatorische theologie heeft dan ook geen echt antwoord kunnen geven op de vragen die het moderne denken oproept. Zeker, de Reformatie heeft diepe dingen naar voren gebracht over wie en wat de mens is voor Gods aangezicht. Zeg maar over zijn diepe verlorenheid en verdorvenheid, over de hopeloosheid van zijn situatie als God daar niet verzoenend komt ingrijpen. Die dingen zullen we ook voluit een plaats moeten geven in een hedendaagse kijk op het menselijk bestaan. Maar vandaag hoort daarin ook aandacht voor de verworvenheden van de Verlichting: subjectiviteit, mondigheid, zelfbewustwording en autonomie. Daarom is met het antwoord van de Reformatie niet het laatste woord gezegd. De reformatorische visie moet geactualiseerd worden. Dat blijkt ook uit de geloofspraktijk van reformatorische gelovigen. In de praktijk van hun geloofsleven is het geloofsvestaan en de geloofservaring vaak veel *deïstischer* dan wij menen. Ze geloven zeker in Gods bestaan, maar Hij is voor hun beleving vaak ver weg.

God lijkt vaak ver weg of vaag en onpersoonlijk

Anderzijds voelen velen zich ook aangesproken door de gedachte dat God als een vage en wat onpersoonlijke kracht - *pan-en-theïstisch* - in alle dingen aanwezig is en ervaren wordt. Tegen beide benaderingen heeft De Leede bezwaren. Hij zoekt naar een weg om God en de werkelijkheid meer op elkaar te betrekken, zodat we *in de werkelijkheid waarin we leven de aanwezigheid van God kunnen ervaren*. Hij zoekt die weg dáárin, dat hij gelooft dat *God op drievoudige manier handelend aanwezig is in onze werkelijkheid: als Schepper, in het werk van de verzoening en in het werk van de Geest*. Met die benadering wil hij recht doen aan de opvattingen die mensen sinds de Verlichting hebben. Tevens grijpt hij daarmee terug naar gedachten van vóór de Reformatie waarin het heil verbonden werd met het algemeen-menselijke verlangen.

Oud en nieuw verstaan van de Schrift?

In zijn pogen om actueel gereformeerd te theologiseren, wil De Leede wel uitgaan van de

positie van de Reformatie, ook in haar diepe verstaan van de mens, maar hij wil daarbij niet blijven stilstaan en dat zeker niet verabsoluteren. Hebben de reformatoren in wat zij zeiden dan niet de Bijbel nagesproken? Dat wel, maar ze deden het als mensen van hun tijd, luisterend met de oren van toen en sprekend in de vraagstellingen van toen. Wat zij zeiden, heeft dan ook in allerlei opzichten de kleur en de vorm van hun tijd. Zoals ook wij vandaag niet

schets en werkelijkheid van de Parijse metro

anders kunnen doen dan spreken in de termen en de kaders van vandaag. Want, zegt De Leede, *wij hebben geen bijbelse gegevens beschikbaar die slechts één, objectief vast te stellen betekenis hebben*. De geloofswerkelijkheid is geen tijdloos en onveranderlijk systeem. God is de Levende en komt naar ons toe in de wisselingen van geschiedenis en cultuur. Woorden die in een bepaalde tijd gesproken, gehoord en opgevat werden, krijgen in andere tijden en omstandigheden soms zomaar een nieuwe betekenis. Dat leidt in sommige tijdsgewrichten tot een radicaal nieuw verstaan van de Schrift, waarbij we de Schriften opnieuw gaan lezen met heel andere ogen. Niet alleen in wat de reformatoren inhoudelijk zeiden, maar ook in hun omgang met de Schrift en de werkelijkheid, hebben ze keuzes gemaakt die we vandaag niet zo kunnen maken. Wat God in de bijbeltijden heeft gezegd en wat de kerk daarvan in haar geschiedenis heeft begrepen, kunnen we niet lospellen uit de historische omstandigheden en nu zonder meer toepassen op vandaag. We moeten ons altijd afvragen, hoe we de woorden en gebeurtenissen van toen en daar moeten opvatten en wat ze betekenen voor ons geloven in het heden.

Daarmee kan hun betekenis dus gaan schuiven in de loop der tijden. De opvatting dat we in de geschiedenis van de wereld te maken hebben met een opeenvolging van schepping-zondeval-verzoening en verlossing is een vorm waarin vroegere gelovigen Gods spreken hebben verstaan, maar vandaag hoeven we niet aan deze historische vormgeving vast te houden. En ook de gedachten over verlossing en heiliging die reformatorische kerken lange tijd hebben gehad, zijn een vormgeving die vandaag om bijstelling kan vragen nu we de werkelijkheid anders beleven en zien. Met een formulering als 'onbekwaam tot enig goed' kunnen we dan niets meer. In een opstanding met Christus geloven we wel, maar dat is een opstaan waarin de mens het appèl van God hoort en daarop antwoordt door zijn verantwoordelijkheid te nemen voor het kwaad.

Met spijt moet je constateren, dat dit pogen om actueel gereformeerd te theologiseren in een gesloten wereld er duidelijk niet in slaagt om 'de

klassieke dieptepeilingen in het gereformeerde verstaan van het mens-zijn voor God voluit vruchtbaar' te maken. Al met al komt De Leede uit bij iets als een gnostische vervloeiing van de bijbelse boodschap. En bij wat dr. J. Hoek in Theologia Reformata - nog wat moeilijker - noemde een waarheid die in samenhang met een veranderde context fluctueert. De tekst wordt telkens weer waarheid in een dynamische voortgang. Daarbij heeft het verstaan van de lezer in de context waarin hij leeft, een eigen inbreng bij het tot stand komen van een waarheid, die actueel en tegelijkertijd historisch gedaand en contextueel bepaald is. En dat is wel heel iets anders dan wat wij belijden in NGB 2-7.

Verengde blik of verlichte ogen?

Vanuit Gereformeerde Bondskringen horen we nogal eens, dat alleen hun blijven in een plurale kerk en hun theologiseren in gesprek met andere tradities binnen dat dubieuze verband het gereformeerde fris en levend houdt. Deze nogal aanvechtbare stelling wordt door de benadering van dr. De Leede bepaald niet bewezen. En dat is buitengewoon teleurstellend. Want de vraag hoe we vandaag op allerlei manieren moderne mensen en tegelijk orthodox christen kunnen zijn, is een zeer terechte vraag, die een weldoordacht bijbels en confessioneel-gereformeerd antwoord verdient. En dat zowel theoretisch (in de theologische bezin-

brengt theologische hoogmoed ons niet ver van huis?

ning) als vertaald naar de praktijk van het dagelijks geloofsleven: *hoe kunnen we temidden van veel (vaag) deïsme en pan-en-theïsme leven met God in de werkelijkheid van alledag?*

Daarbij moeten we ons niet laten inkapselen door de blikverenging die de zogenaamde Verlichting heeft gebracht. Wij zouden niet achter de Verlichting terug kunnen, zo wordt ons regelmatig voorgehouden, je móet vandaag wel denken binnen de kaders van een verdwenen hemel en een gesloten aardse werkelijkheid. Na Copernicus en Kant kunnen we de werkelijkheid niet anders zien dan als niet-meer-dan-natuurlijk. Wat daar bovengaat kunnen we niet plaatsen binnen de verstaanshorizon van de moderne tijdgeest. Ook veel theologen lijden volgens prof. Immink aan 'het Kant-syndroom' en kunnen alleen nog spreken over de werkelijkheid van God als iets binnen het veld van het ethische of van het gevoelsleven. Maar, zegt hij, *de werkelijkheid van God en het gelovige bestaan in gemeenschap met Hem zijn realiteiten die het natuurlijke van een gesloten wereld overstijgen en in een ander licht plaatsen.*

De vraag is daarom: waarom zouden we eigenlijk toegeven aan de blikverenging die de Verlichting bracht? De Bijbel spreekt anders, kerk en theologie hebben dat twintig eeuwen nage-

sproken en het schema van het moderne denken roept minstens evenveel vragen op als het denken van vóór de Verlichting.

Waarom geen afscheid van het Verlichtingsmodel?

Vóór Copernicus en Kant gingen we ervan uit, dat de aarde het middelpunt was van het heelal en dat de hemel haar als een koepel overwelfde. De aarde was aan de mensen ter bewoning gegeven en de hemel was, als een soort bovenverdieping, de plaats waar God was. Dat was een voorstelling van de werkelijkheid die niet kon stand houden toen de wetenschap een andere kijk kreeg op het heelal. Verder konden steeds meer verschijnselen verklaard worden zonder daarachter een direct ingrijpen van God

oog voor de nieuwe werkelijkheid van het heil dat God doet komen

te zien. Zo kregen we een ander model van de werkelijkheid, waarin we de nieuwere gegevens beter konden plaatsen.

We moeten echter wel bedenken, dat elk model slechts een bepaalde vereenvoudigde voorstelling geeft van een werkelijkheid die veel ingewikkelder in elkaar zit. Een schema van de metro in Parijs geeft ons een globaal idee van dat ondergrondse net, maar als je erdoor loopt ontdek je nog veel meer. Een model maakt bepaalde dingen zichtbaar, maar laat andere dingen niet zien. Onze kennis blijft dan ook eenzijdig en beperkt. Dat geldt van de voorstelling die men vóór Copernicus van de werkelijkheid had. Dat geldt niet minder van de voorstelling die veel West-Europeanen er na Kant op nahouden. Vandaag wordt steeds meer zichtbaar, dat we binnen dit model niet goed uit de voeten kunnen met dingen die toch van groot belang zijn. Bijvoorbeeld gevoel en beleving, die in de post-moderne beleving hoog genoteerd staan. Of punten die heel wezenlijk zijn voor het christelijk geloof, dat immers niet alleen het verstand, maar allereerst het hart en daarmee het totale bestaan aanspreekt. Daarom is het hoog tijd ons af te vragen, of we het Verlichtingsmodel niet moeten laten varen en we moeten zoeken naar een voorstelling van de werkelijkheid waarin ook daaraan weer recht gedaan kan worden. Dr. De Leede heeft zich gewonnen gegeven aan het Verlichtingsmodel. Wij kunnen niet anders, zegt hij. Maar vervolgens merkt hij op, dat het wel anders kan: dat weten we uit de geschiedenis en we merken het ook wanneer we spreken met christenen uit Azië of uit Afrika. En dan gaat hij verder: *'Misschien moet het bij ons ook wel anders, en wie weet wordt het bij ons ook weer anders'* (243). En hij vindt, dat een theologe met recht de vraag stelt: overschat je niet de eigentijdse manier van verstaan en uitleg van de Bij-

bel, als je meent, dat het historisch-relationale denken over God en de mens beter is dan het metafysisch denken van de vroege kerk? Brengt het moderne lezen ons bij het Woord van God? Of wordt onze exegese zo niet juist op een dwaalspoor gebracht? Komen we door theologische hoogmoed zo niet ver van huis? (61) Had hij maar verder gedacht op dit spoor en afscheid genomen van het Verlichtingsmodel - dat had perspectief geboden op een gereformeerd theologiseren dat echt antwoord had gegeven op de vragen die onze tijd stelt.

Als hedendaagse mensen leven met God

Het model van denken van de moderne tijd klopt niet op de werkelijkheid en moet daarom vervangen worden. Dat moet ook, omdat het niet klopt op hoe het geloofsoog de dingen mag zien. De brieven van Paulus zijn in veel opzichten inspirerend, in hun aansporingen en vermaningen - er zijn heel wat preken te houden over afzonderlijke teksten. Ze zijn minstens zo inspirerend als we vooral eens letten op het begin van de verschillende brieven. Daarin horen we Paulus uitbundig en hooggestemd spreken over de nieuwe werkelijkheid die door en in Christus is gekomen voor wie zijn ingelijfd in Hem. Over dat kader en de perspectieven die het leven van gelovigen dan krijgt, over de spanning en de groei die daardoor komt in hun bestaan, valt vanuit een gereformeerd verstaan van de Bijbel geweldig veel moois te zeggen. Het is een bestaan in een warme verbondenheid met God, die als Vader, Zoon en Geest God met ons wil zijn in ons leven op deze aarde, onder een open hemel en met een perspectief op een nieuwe schepping. Wie zijn blik beperkt tot wat hij van de Verlichting denken en verwachten mag, raakt niet alleen belangrijke geloofswaarhe-

den van de Reformatie kwijt, maar ruilt ook de grandioze visie op het leven die de Bijbel ons biedt, in voor heel bleke surrogaten. Wie vast wil houden aan de overweldigende realiteit van het heil dat God volgens de Schrift in deze wereld wil brengen, zal ook oog hebben voor het geheel van Gods werk. De spits daarvan is gericht op de mens die Hij weer voor zich wil winnen en op de nieuwe gemeenschap die Hij in zijn kerk sticht. Maar het werk van God heeft een breder doel: het wil de hele wereld terugwinnen voor Hem. Hij laat zijn schepping niet los, maar wil ook de heerlijkheid en eer van de volkeren gebruiken in zijn nieuwe Jeruzalem. De ontwikkelingen in de wereld staan dan ook niet los van wat de Heilige Geest tot stand wil brengen. En Hij betreft daarin ook de mensen, die - gelovig en ongelovig - hun bijdragen leveren in dit proces.

Vandaag hebben wij vooral oog voor het kleinschalige en het persoonlijke. Dat staat echter in grotere verbanden. En het zicht daarop kan ook voor ons individuele leven van grote betekenis zijn. Het zou dan ook goed zijn als theologen en niet-theologen weer eens meer zouden doorddenken over de breedte en diepte van Gods werken in zijn schepping. Dan zouden wellicht ook de gedachten van Abraham Kuyper en Klaas Schilder over de ontwikkeling van de cultuur ons opnieuw kunnen inspireren. Wie weet kunnen we dan komen tot een evenwichtig en bijbelsverantwoord omgaan met onze steeds meer gegroeide zelfstandigheid en mondigheid, ons toegenomen individu en subject zijn - dingen die net als destijds de boekdrukkunst een zegen en een vloek kunnen worden. Dan zouden we vandaag op een bepaalde manier modern mens en tegelijkertijd heel traditioneel christen zijn, die in ons aardse bestaan in de werkelijkheid van alledag leven met God.

KERNREDACTIE:

Drs. G.J. van Middelkoop,
Prof. Dr B. Kamphuis

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Dr. E.A. de Boer, Drs A.L. Th. de Bruijne,
Drs. I.D. Haarsma, Prof. Dr. G. Kwakkel,
Drs. B. Luiten, Drs K. de Vries, J. Westert.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, Drs E. Brink, J.M. de Jong,
Drs. A.S. van der Lugt, Dr J. Smelik,
Drs. H. Veldman

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 - 3653552

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.

Uitgever: Print Media.bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE:

Scholma Druk, Postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop) :

J. Hoogenboom,
Tel. 050 - 4091204,
Fax 050 - 409 12 52,
E-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,50 per jaar; studenten € 19,50;
buitenland € 109,00

- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december
- opzegging van het abonnement dient
1 maand voor aanvang van het
nieuwe abonnementsjaar schriftelijk of per e-mail te geschieden
(voor 1 december)

Losse nummers € 1,50 (incl. Porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom
verkrijgbaar bij de Chr. Blinden-
bibliotheek voor blinden en slechtzienden.
Tel. 0341 - 565477.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Kijk toch Anders

Daniël 7

Teevee

Via de T.V. krijgen wij onze dagelijkse berichten binnen. Je ziet dingen gebeuren, je hoort mensen spreken en zo is het. Het nieuws via de media is indrukwekkend veel en komt razendsnel de huiskamer binnen. De vraag is dan wel hoe we kijken. Zien we alles in de juiste verhoudingen, zien we de echt belangrijke dingen, en kunnen we ook kiezen in wat we zien. Er zijn veel vragen te stellen rond het gebruik van radio, teevee en kranten.

De sterkste man

Daniël droomt van allerlei machten en krachten. Het ene beest is nog geweldiger dan het andere. De beschrijving lijkt wel een knap opgezette horrorfilm. Je doet geen oog meer dicht. Als een leeuw... het lijkt een beer... de snelheid van een panter... een gedrocht dat alles overtreft. Maar al die gewelddadige energie loopt op niets uit. De één na de ander sneuvelt en moet plaats maken voor de volgende tiran. Wie vandaag de sterkste man is kan morgen halverwege de ladder gezakt zijn. Vandaag kijken we op tegen de heerser van China, over een tiental jaren kan dat een Rus zijn, die dan weer plaats moet maken voor de president van Amerika. De profeet van God laat ons de hemelse regering zien!

Een zwak mens

Na de tekening van de machthebbers beschrijft Daniël hoe hij God op zijn troon ziet zitten. Dan komt er een mens naar Gods zetel gelopen, iemand van vlees en bloed, gewoon één van ons. En aan hem wordt alle heerschappij gegeven. Aan het opgaan-blinken-verzinken van leeuwen, panter en beren komt een einde. Alle macht aan de zoon van de mensen! Jezus Christus ontvangt een plaats op de troon naast God, de opperste Rechter. In Johannes 5:27 lezen we dat deze droom wordt vervuld in Hem. "En Hij, God zelf, heeft Hem, Jezus, macht gegeven om gericht te houden, omdat Hij de zoon des mensen is".

Blind, bijziend, ver-ziend...

A.J. Mol ■

Heel veel mensen dragen een bril of maken gebruik van lenzen om mankementen in het zien te verhelpen. Zonder de Bijbel als bril moeten we maar geen T.V. kijken. Gebruik Gods Woord bij het lezen van de krant. In de dagen dat Jezus werd geboren was er een soort leeuw en een beer aan de macht. Het mensenkind in de voederbak, daar zat niemand op te wachten. En juist HIJ was de mens die voor de TROON bestemd was. Gods Geest geeft door de evangeliën zicht op het machtige wereldgebeuren: deze baby is voorbestemd voor de alleenheerschappij over de wereld. In Daniël 7:14 lezen we deze profetie: "...hem werd heerschappij gegeven...alle volken dienden hem...eeuwige heerschappij, koningschap dat onverderfelijk is". Matteus tekent uit Jezus' mond deze woorden op: "Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde".

Kijk Anders, kijk scherp

Ons leven wordt bepaald door allerlei krachten en machten: de regering van laag tot hoog; de media met ongekende invloed; onze politiek voor van alles en nog wat; de bijna afgodische verering van de democratie; de doorgeslagen gedachte over tolerantie, waardoor het belijden van "zo spreekt God" de mond gesnoerd wordt. Houd Gods Woord voor ogen. Zie op naar de Alleen-heerser over alle volken. Put moed uit Openbaring 22:5 " ...de knechten van het Lam, de zoon des mensen, zullen als koningen heersen tot in alle eeuwenheden". En het gebed om de komst van Gods Rijk mag nooit verstommen. Daarmee vragen we om de heerschappij van God in al ons doen en laten, in heel ons bestaan.

Ds. A.J.Mol is predikant van de Gereformeerde Kerk te Enschede-Noord

Ben je een christen?

wandelen met God

Wanneer ben je een christen?

Als je gelooft?

Als je actief bent?

Als je ...?

B. Luiten ■

Waar zit de kern?

Er zullen ongetwijfeld vele antwoorden mogelijk zijn, die iets goeds in zich hebben. Maar toch, waar zit de kern? Wat is het nu precies, dat je diep in je hart christen doet zijn?

Als we een stap terug gaan, komen we eerst bij een andere vraag. Dan kijken we naar de Christus, en we vragen ons af: wat doet hem nu de Christus zijn? Hij heeft heel veel goeds gedaan, en dat doet Hij nog, maar wat maakt Hem nu precies de Christus?

Een beetje vreemde vraag? Natuurlijk niet. Een naam wil typerend zijn, de aandacht trekken, samenvatten. Dan mag je best nieuwsgierig zijn.

Christus

Laatst werd ik bepaald bij wat Jezus zegt over de wil van zijn Vader. De wil van God, waar zo ontzaglijk veel over is gezegd, gevraagd, getwijfeld, geschreven, beweerd, gepretendeerd, zonder einde.

Over die wil zegt Jezus, alle discussies overstijgend: *'Dit wil mijn Vader: dat iedereen die de Zoon ziet en in Hem gelooft, eeuwig leven heeft, en dat Ik hen op de laatste dag uit de dood zal opwekken'* (Joh. 6:40).

Is dat geen bevrijdend woord? Hoe de wil van God zich in jouw leven ook vertoont, of die hoog gaat of diep, hij is er voortdurend op gericht om jou te behouden. Zo is God aanwezig in je leven. Of je Hem nu begrijpt of niet, Hij is er altijd mee bezig dat je straks opstaat uit het graf in een nieuw bestaan. Om over na te denken.

Tegelijk staat hier in de kortste formule, tot in de kern, waarom Jezus de Christus is. Omdat die wil van de Vader de reden is van zijn komst en de vulling van zijn hart en van zijn tijd. *Ik ben bezig met de wil van mijn Vader.* Welke wil? Om jou te behouden!

'Christus', het woord is voor ons niet zo doorzichtig. 'Messias' zeiden de joden. Om aan te duiden dat ze een heel bijzondere knecht van God verwachtten. Zoals David een bijzondere

knecht was geweest, en Mozes, en Aäron, en Hizkia en Josia. Dienaren die toch ook beperkt waren, en zondig. Maar er zou er eentje komen, zo groot en machtig, en zo goed, die zou nog eens koning zijn! Om je werkelijk te beschermen en je te bevrijden van de allergrootste vijand!

Christus betekent: 'knecht van God'. In dienst van de wil van God. De hele dag in touw voor jou en mij. Dat moet je even goed zien. Als mensen Hem willen spreken, heeft Hij tijd. Hij neemt ze mee naar huis, is gastvrij. Nicodémus komt midden in de nacht, geen probleem. Met de Samaritaanse vrouw raakt Hij zo in gesprek, dat Hij zijn maaltijd erbij vergeet. Als er niemand is om de voeten te wassen, doet Hij het. 'Ik doe alles voor je' is continu niet alleen de boodschap maar ook zijn houding. Tot aan het kruishout toe.

Eten en drinken

Vol van de wil van God. Altijd bereid die wil te doen, hoe die ook blijkt. Als dat Hem tot Christus maakt, voor ons, staan wij voor de allesomvattende vraag: willen wij Hem zo ontvangen? Nee, nu niet te vlug 'ja, ja' zeggen, en intussen gewoon verder leven. Niet denken 'U doet maar, ik merk het wel', zonder al te veel inspanning of belangstelling. Dat kan niet. Als de Christus alles voor je wil zijn en alles voor je wil doen, vraagt Hij daarvoor al je aandacht. *'Je moet mij eten en drinken'*, laat Hij volgen op zijn eerdere woorden. Een opvallend woord. Eten en drinken, Hem? Hoe doe je dat? Nou, net zoals je een boek verslindt, bijvoorbeeld. Daar kruip je helemaal in, je laat je meenemen in het verhaal, wat je daarin tegenkomt is zo schitterend dat het allemaal rechtstreeks bij je binnenkomt. En als je het uit hebt blader je terug, sommige passage's lees je nog eens, en nog eens. Zo moet je Mij eten en drinken, bedoelt Jezus. Lees, hoor, kijk, proef wie Ik ben, hoe Ik geef, bescherm, red, help, met verrassende liefde. En ontdek dat je Hem zo werkelijk ontvangt, helemaal, zijn leven, zijn hart, zijn geest,

zijn gezindheid. *‘Wie mijn lichaam eet en mijn bloed drinkt, heeft eeuwig leven en hem zal Ik op de laatste dag uit de dood opwekken’ (Joh.6:54).*

Christen worden

Zó word je christen. *‘De levende Vader heeft Mij gezonden, en Ik leef door de Vader; zo zal wie Mij eet, leven door Mij’ (Joh.6:57).* Je eten bepaalt je vitaliteit, dat is in het algemeen zo, en nu in het bijzonder door het eten van de Christus. Zo word je vervuld van Hem, van zijn gezindheid, *zijn bereidwilligheid*, zijn vol zijn van de wil van zijn Vader.

Wanneer ben je een christen? *Als je open staat voor de wil van je Vader.* De wil die bij jou niet ophoudt, die altijd verder kijkt, er zijn meer mensen te behouden. Daar is geloof bij nodig, zeker, en ook dat je je wilt inspannen voor de Heer. Maar hier zit de kern: *knecht kunnen zijn*, klaar staan, alles over hebben voor.

Er zijn gelovige mensen die alles voor de Here willen doen. Dat is mooi. Maar dat ‘alles’ zoeken ze vaak nog wel zelf uit. Ze willen alles doen wat hun schikt, en tot op zekere hoogte. *Maar een christen is aangestoken door de Geest van Christus.* Die staat met liefde klaar ook voor alles wat hij *niet* heeft uitgezocht. Hij is met liefde bereid te doen wat hij liever niet zou doen. En hij wil van harte geven, wat hij liever *niet* zou geven. Een christen is alert op de wil van Vader: wie brengt Hij vandaag op mijn pad, wat kan ik voor diegene betekenen? Een christen houdt enige ruimte in al zijn planningen, afspraken en (financiële) verplichtingen, om op te merken wat bovendien nodig is. Als je helemaal klem zit in je eigen doelen, is het gevaar groot dat je als met paardenkleppen op alleen nog maar je eigen agenda ziet. Daar omheen zie je dan niemand meer, je hebt geen tijd, je hebt geen aandacht, je hebt geen mogelijkheden. Zo wordt in deze tijd een christen getackeld. Uiteindelijk wil je dan alleen nog maar doen voor God wat je zelf wilt, op een moment dat je uitkomt, voor mensen die je een beetje liggen, in een kerk die je goed bevalt. Zo kun je misschien ook nog wel geloven. Maar zo ben je geen christen.

Je leven wijden aan Christus

Ik spreek nogal veel met mensen die belijdenis van hun geloof willen doen. Dan vraag ik: waarom? Mooie antwoorden krijg ik dan te horen, waarvan ik blij word. Er is veel enthousiasme, blijdschap en vertrouwen! ‘Ik ben blij met een God, op Wie ik altijd rekenen kan, die van mij houdt! Tegen Hem zeg ik graag *ja*, van harte’. Prachtig toch? In alle toonaarden krijg ik dat te horen.

Zodat ook opvallend wordt, dat de andere kant vaak niet wordt benoemd. Fijn dat je op God kunt rekenen. *Kan Hij ook op jou rekenen?* Wil je dat beloven? Is je ja-woord een belofte van toewijding, dat je met heel je leven er voor Hem wilt zijn, en voor de mensen om je heen?

Of je dat schikt of niet? Geef je je over aan zijn wil, om die te doen? *Wat het je ook kost?* Heb je daarover nagedacht? *Ben je voor God tot alles bereid?*

Dat zijn geen kleine vragen. Maar daarin zit wel de kern van christen zijn. *God mag het zeggen in mijn leven.* Toen Paulus door heel Turkije was gelopen op zijn sandalen, werd hij in een droom gewenkt door iemand uit Griekenland: ‘kom over en help ons’. Waarop zijn tocht werd voortgezet in Europa. *God mocht het zeggen.* Overal ontmoette de apostel vijandschap, hij werd uitgelachen, geeseld, opgesloten, met de dood bedreigd, enz. Intussen ging zijn dienst door. Hij voelde zich ‘een schat in een aarden vat’ (2 Kor.4). Een tekst die vaak bij een overlijden wordt gebruikt, en dat mag. Maar dit woord was bedoeld om het leven van christen te typeren: je wijding aan God zal je in verdrukking brengen, in benauwdheid, in gevangenschap, je zult kwetsbaar zijn voor het geweld van de wereld. En tegelijkertijd zul je innerlijk sterk zijn, veilig door je Heer, woorden zullen je ingegeven worden, wijsheid zul je ontvangen. Zoiets kies je niet, dat komt over je als je *bereid* bent altijd en overal christen te zijn, om iets van Christus door te geven, wat je omgeving daar ook van vindt.

Ook als kerk

Dit zegt ook iets over de *christelijke* kerk. Van jongs af aan stond zij bekend om haar bereidheid in de wereld de gestalte van Christus te vertonen, aan vriend én vijand. Daardoor was ze kwetsbaar, daarin lag haar kracht. Een christelijke kerk, die vooral met zichzelf bezig is, is een contradictio in terminis.

Tegelijk, wat mooi dat jonge belijdende leden toerusting mogen ontvangen op een *bereidheidscongres*. Precies het goede woord voor het goede kader.

Al weten we nog zoveel met elkaar, maar de liefde zou ontbreken, dan zijn we niets. Dan zijn we in onszelf gekeerd, vooral vervuld met onze eigen tradities, verlangens, voorkeuren en alle discussies die daaruit voortvloeien. Maar de zuivere liefde van Christus, die wij als gezindheid van Hem ontvangen, geeft ons oog voor elkaar en voor onze naasten. *Zij moeten ook behouden worden!* De liefde zoekt zichzelf niet, juist niet. *Zij is tot alles bereid*, zij kwetst niet, zij wordt niet verbitterd, zij rekent het kwade niet toe (!), zij bedekt alles, zij verdraagt alles. Ben je daartoe bereid, geef je je over aan de wil van God? Dan ben je een christen. En samen kunnen we dan een christelijke gemeente zijn.

Ds. B. Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum

Assen 1926

notitie Deputaten Kerkelijke Eenheid

Hoe moet de uitspraak van Assen 1926 functioneren in de samensprekingen met de Christelijke Gereformeerde Kerken? Die vraag wordt besproken in het aanvullende rapport dat Deputaten Kerkelijke Eenheid aan de aanstaande Generale Synode hebben gezonden. Dat gebeurt via een notitie, waarvoor het concept door mij geschreven is. Deputaten hebben de notitie vervolgens definitief vastgesteld. Het leek hen goed, vanwege het belang van de zaak, dat de notitie gepubliceerd zou worden in *De Reformatie*, zodat zoveel mogelijk mensen er kennis van zouden kunnen nemen. Hieronder volgt de tekst van de notitie, zoals die in het deputatenrapport staat.

B. Kamphuis ■

De notitie

Hoe moet de uitspraak van Assen 1926 functioneren in de samensprekingen met de Christelijke Gereformeerde Kerken?
Notitie van Deputaten Kerkelijke Eenheid van de GKv

Bovenstaande vraag is op de tafel van deputaten gelegd via het boek van ds. P. Niemeijer, *Bewaard en voortgegaan*, maar speelt uiteraard al langere tijd, vanwege de uiteenlopende beoordeling van Assen 1926 aan beide zijden. Van Christelijke Gereformeerde zijde is herhaaldelijk kritiek geuit op de uitspraak van deze synode in het geding met dr. J.G. Geelkerken (zie b.v. J.W. Maris, *Geloof en schriftgezag*), van Gereformeerd vrijgemaakte zijde is de uitspraak verdedigd (zie b.v. C. Trimp, *Om de klaarheid der waarheid* en weer Niemeijer). De uitspraak is nog altijd geldig in de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt. De visie van de GKv deputaten op deze problematiek is de volgende:

1. De synode van Assen 1926 wilde in haar uitspraak (Acta art. 149) over de 'zintuiglijk waarneembare werkelijkheden' waarover in Gen. 2 en 3 wordt bericht de wacht betrekken bij het gezag van de Heilige Schrift, zoals dat beleden wordt in art. 7 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, concreet bij het gezag dat de Schrift heeft over haar eigen uitleg. Er was in de toenmalige omstandigheden een reële dreiging van het loslaten van het schriftgezag, zoals in de verdere geschiedenis van de Gereformeerde Kerken in Hersteld Verband, die de uitspraak

van Assen 1926 niet wilden aanvaarden, ook gebleken is, onder andere in hun uiteindelijke terugkeer naar de Nederlandse Hervormde Kerk, waarin het schriftgezag niet veilig was.

2. De erkenning van de goede confessionele motieven achter deze uitspraak betekent niet dat er geen kritiek mogelijk is op de formulering ervan, van de aangevoerde gronden, van de wijze waarop de synode tot haar uitspraak gekomen is of van de wijze waarop ze deze uitspraak geëffectueerd heeft. Ook bij andere synodes waarmee wij ons confessioneel verbonden weten en waarvan de uitspraken geldigheid bezitten, is zulke kritiek mogelijk. Zelfs de grote synode van Dordrecht 1618-1619 is niet boven kritiek verheven. Juist in de verbondenheid aan het centrale motief van Assen 1926, de erkenning van het unieke gezag van de Schrift, is er ruimte voor zulke kritiek, omdat "men ... geen geschriften van mensen op één lijn (mag) stellen met de goddelijke Schriften" (art. 7 NGB). Kritiek van Christelijke Gereformeerde zijde heeft daarom ook het recht gehoord te worden. Ook als wij die kritiek eventueel niet delen, vervreemdt ons dat niet bij voorbaat van elkaar.

3. De geldigheid van de uitspraak van Assen 1926 betekent niet dat deze uitspraak nu een confessionele status heeft. In principe was het denkbaar geweest dat de synode over het onderhavige onderwerp een belijdenisuitspraak had gedaan en ondertekening daarvan gevraagd had in het ondertekeningsformulier. Dat is niet gebeurd. Dat betekent dat de uitspraak van Assen gelezen moet worden als een

kerkelijk geldige uitspraak in een concreet geding en niet als een confessie over de geschiedenis van paradijs en zondeval. In dat opzicht zijn wij slechts gebonden aan wat de drie Formulieren van Eenheid daarover belijden en uiteraard ten diepste aan de Heilige Schrift zelf. Natuurlijk heeft de uitspraak wel een confessionele achtergrond: het unieke gezag van de Schrift. Maar daarmee heeft de uitspraak zelf nog geen confessionele status gekregen.

4. Assen 1926 heeft ook niet exegese van Gen. 2 en 3 willen of kunnen vastleggen. De synode zelf heeft uitdrukkelijk gezegd dat niet in geding is een of andere exegese van Genesis 2 en 3 (zie b.v. Acta art. 229). Een synode kán ook nooit een exegese van een bijbelgedeelte dwingend opleggen. Zelfs de wijze waarop de confessie teksten exegetiseert legt de exegese van zulke teksten niet vast (er is, om maar één voorbeeld te noemen, alle ruimte om je exegetisch af te vragen of in Tit. 3:5 werkelijk de doop wordt aangeduid met het 'bad der wedergeboorte', zoals zondag 26 HC stelt), want 'de waarheid gaat boven alles' (art. 7 NGB) en het Woord van God is niet geboeid (2 Tim. 2:9). Er behoort alle ruimte te blijven om in eerbied voor de Schrift exegetisch onderzoek te doen naar de betekenis van wat ons in de eerste hoofdstukken van Genesis geopenbaard is.

5. De Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt hebben elkaar gevonden in de gemeenschappelijke aanvaarding van de gereformeerde belijdenis in de drie Formulieren van Eenheid, ook van wat in die belijdenis wordt gezegd ten aanzien van het gezag van de Heilige Schrift. Daarop zijn de kerken wederzijds aanspreekbaar en daarop hebben zij elkaar in de voorbije jaren ook aangesproken. Mocht het tot verdergaande kerkelijke eenheid komen, dan zal deze belijdenis ook centraal dienen te staan. De kerken kunnen elkaar dan niet binden aan uitspraken die in het verleden in een concreet geding

gedaan zijn, zoals Assen 1926. Omdat de belijdenis voldoende is, is een beding mbt Assen 1926, zoals Niemeijer voorstelt (*Bewaard en voortgegaan*, 109v.), niet nodig voor verdergaande contactoefening tussen onze beide kerkverbanden.

6. De gezamenlijke aanvaarding van de belijdenis betekent niet dat verdere discussie over het gezag van de Schrift overbodig is, integendeel, ze schept juist ruimte daarvoor. Die discussie zal ook altijd noodzakelijk blijven. Redenen daarvoor zijn onder andere de rijkdom van de Schrift, de beperktheid van ons verstand, nieuwe ontwikkelingen in de theologie en in andere wetenschappen. Om met Bavinck te spreken: er blijft steeds ruimte voor onderzoekingen (*Gereformeerde Dogmatiek* 1, 419). Die ruimte mogen we elkaar geven in wederzijds vertrouwen vanwege de gemeenschappelijke belijdenis en door geloof in de kracht van de waarheid van het evangelie van Jezus Christus. Het is een uitdaging voor onze beide kerkgemeenschappen om met vereende krachten steeds opnieuw de Schriften te onderzoeken en hun gezag te belijden en te ervaren.

Apeldoorn-Zuid – beroepen: A.M. de Hullu te Bunschoten-Oost

Goes – beroepen: P.J. Trimp te Heemse

Schimnamen-serie

Oude scheld- en schimnamen met bijbehorende anekdotes en prachtige tekeningen van Jan Woldringh.

Schimnamen van Groningen € 12,50
ISBN 90 5294 301 X

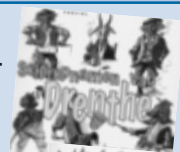
Schimnamen van Friesland € 11,25
ISBN 90 5294 236 6

Schimnamen van Drenthe € 9,-
ISBN 90 5294 214 5

Schimnamen van Noord-Holland € 11,25
ISBN 90 5294 264 1

Schimnamen van Overijssel € 9,50
ISBN 90 5294 302 8

Schimnamen van Zeeland € 11,25
ISBN 90 5294 307 9

Schimnamen van Limburg € 11,25
ISBN 90 5294 303 6

Verkrijgbaar bij de boekhandel en de uitgever
Profiel Uitgeverij, Postbus 7, 9780 AA Bedum
Tel. (050) 301 21 44, info@profiel.nl, www.profiel.nl

Van rechtzinnig tot vrijzinnig (II)

De start van het gereformeerd theologisch onderwijs aan de academie van Franeker in de 16de eeuw

De kerkhervorming is in Groningen pas doorgevoerd in 1594, toen de stad door de legers van Maurits en Willem Lodewijk was heroverd op de Spaanse macht en zich met de Ommelanden (weer) aansloot bij de Unie van Utrecht. Bij de bepalingen van de Reductie van 1594 werd de gereformeerde religie ook hier de enig wettige godsdienst. Alle roomse kerkgoederen gingen over in handen van de regionale overheid die met de opbrengsten ervan de kosten kon betalen van veel kerkelijk gereformeerde activiteiten in de provincie. Een van de dingen die hoog genoteerd stonden op de wensenlijst van stadhouder Willem Lodewijk was de stichting van een wetenschappelijk centrum waar men in ieder geval diende te zorgen voor de opleiding tot predikant. De uit Oost-Friesland afkomstige geleerde Ubbo Emmius mocht daar zijn beste krachten aan geven. Maar eerder ook al aan de nieuwe start van een ander Gronings onderwijsinstituut.

H. Veldman ■

Groningen: orthodox met antischolastische accenten

Het heeft na de bevrijding van Groningen in 1594 precies 20 jaar geduurd voordat Stad en Lande een universiteit kreeg. Eerst werd ervoor gezorgd dat de Latijnse School - waar een halve eeuw eerder de gereformeerde gezinde Regnerus Praedinius²⁶ rector was - weer goed ging functioneren. Met het oog daarop werd Ubbo Emmius aangetrokken die in het Oost-Friese Norden en Leer aan een soortgelijk instituut verbonden was. Hij had in 1575 te Genève gestudeerd bij Theodorus Beza. In Oost-Friesland en in Groningen was hij erg beducht voor doperse invloeden (o.m. het Davidjorisme). Hij wist in Groningen de Latijnse school weer tot bloei te brengen. Maar de studenten die daarna verder wilden moesten naar Franeker, Leiden of een buitenlandse hogeschool. Toen men dat meer en meer als niet-wenselijk ging inzien, en bovendien merkte dat de kerkelijke strijd tussen remonstranten en contra-remonstranten steeds grotere vormen aannam, waarbij Leiden als bolwerk van remonstrantisme gold, toen wist Groningen het wel. De Landdag van Stad en

Lande besloot op 23 november 1612 over te gaan tot de oprichting van een 'Provinciael Collegium' met vijf (later zes) hoogleraren voor theologie, rechten, geneeskunde, geschiedenis, filosofie en wiskunde. In 1613 werd Ubbo Emmius als eerste hoogleraar benoemd voor het vak geschiedenis. Daarna werden voor de andere vakken ook docenten aangetrokken, vier van hen kwamen uit het buitenland, één uit Groningen zelf.

Op 23 augustus 1614 (volgens de oude kalender) werd deze tweede noordelijke academie geopend, bedoeld voor studenten uit Groningen, Drenthe en de Duitse gebieden langs de Eems.²⁷ De eerste rector was Ubbo Emmius, wiens gereformeerde overtuiging een stempel zette op het totale onderwijspakket.²⁸ Hij wilde de Groninger Academie inzetten in de strijd tegen de leer van de remonstranten Arminius en Wittenbogaert, die zowel in de Nederlanden als in Duitsland woedde. Volgens A.Th. van Deursen is hij daarin volkomen geslaagd: de theologische faculteit van Groningen 'zou bijna twee eeuwen lang een bolwerk van rechtzinnigheid blijven'.²⁹ Maar de man die Ubbo Emmius in gedachten had, Gomarus, liet zich nog niet overhalen om in Groningen te komen doceren.

De eerste en voorlopig enige theoloog aan de Groninger Academie werd de Duitser Hermann Ravensperger³⁰, die Ubbo Emmius als een vader vereerde. Bij de inwijding van de academie hield hij een rede die uitblonk 'zowel wat vernuft en uitstekende geleerdheid als wat welsprekendheid betrof'. Ravensperger staat te boek als een man die 'liever wilde zwijgen dan twisten'; de rust en de eendracht van de kerk waren hem dierbaar. Ravensperger typeerde eens Maurits als het zwaard en Willem Lodewijk als het schild van de Nederlandse Republiek.

In 1618 wist Groningen eindelijk de in Brugge geboren **Franciscus Gomarus**³¹ binnen te halen; deze gaf een minder succesvolle academische carrière in het Franse Saumur voor Groningen op. Zijn inzet voor de gereformeerde orthodoxie hoeft, gezien zijn bestrijding van Arminius, geen betoog, al is de aantekening dat hij - in tegenstelling tot de Dordtse Synode - het supra-lapsarisme³² aanhing wel van enig belang, waarbij hij overigens niet wenste mee te gaan met de scholastieke spitsvondigheden van zijn Friese ambtgenoot Maccovius.

Fr. Gomarus

Gomarus doceerde in Groningen dogmatiek, ethiek, maar vooral exegese, waarbij hij veel waardering koesterde voor de door Erasmus vernieuwde tekstedities van het Nieuwe Testament. Dat werd door verschillende Noord-Groningse predikanten zeer gewaardeerd.³³ Daarnaast was Gomarus een goed kenner van de Oosterse talen, waardoor hij door de Dordtse Synode werd benoemd tot revisor Oude Testament van de Statenvertaling.

Als opvolger van Gomarus kwam de Fransman **Samuel Maresius**³⁴, een leerling van Gomarus (uit het Franse Saumur) in 1643 naar Groningen. Zijn optreden wordt o.m. gekenmerkt door een vinnige pennenstrijd tegen de Utrechtse theoloog G. Voetius, die sterke pleidooien hield voor een scholastische nauwgezetheid in denken en handelen, samenhangend met zijn visie op levensheiliging. Met de precisheid van Voetius kon Maresius het niet eens zijn. Maresius nam intussen ook krachtig stelling tegen de rationalist Descartes en zijn aanhangers, waardoor een beginnende confrontatie met het rationalisme de aandacht trok. Maresius was beducht voor iedere geleerde - ook al was hij zijn directe collega - die het maar waagde een noviteit in de sfeer van het remonstrantisme te lanceren; de band aan de gereformeerde belijdenis was hem dierbaar. Zijn biograaf, D. Nauta, typeert Maresius in het laatst van zijn leven als 'de tegenstander van alle nieuwigheden', maar ook als 'voorstander van de gereformeerde orthodoxie'. Hij bestreed zowel rooms-katholieken als socinianen en remonstranten.

Een goede vriend van Maresius was zijn collega **Abdias Widmar**³⁵, geboren in Duitsland, die voorafgaand aan zijn professoraat in Groningen bij Maresius promoveerde. Daartegenover meldt de historie dat hoogleraar Matthias Pasor³⁶) bevriend was met Joh. Coccejus. Deze twee docenten oefenden een minder pregnante rol uit in het Gronings academisch milieu.

Intussen trad als opvolger van Ravensperger **Hendrik Alting**³⁷ op, zoon van de in Groningen zeer bekende (hage)prediker Menso Alting die het grootste deel van zijn leven evenwel in Emden had vertoefd. Zoon Hendrik durfde het aan om in Groningen een 'eenvoudige Schriftverklaring' te leren en de scholastiek als 'ijdel gezwets' af te kraken. Zijn confessionele betrouwbaarheid werd niet betwijfeld; namens de hogeschool van Heidelberg had hij deelgenomen aan de Dordtse Synode, waar hij een rede hield over de leer der verwerping. Hij trad op als revisor van de Statenvertaling van het Nieuwe Testament en van de Apocriefen. Mee als opvolger van Gomarus trad **Jacobus Alting**³⁸ op als hoogleraar, zoon van Hendrik, aangeduid als 'een voortreffelijk oriëntalist'. Zijn meningsverschillen met Maresius - deze

beschuldigde Alting van onrechtzinnigheid wegens gevoelens die verwant leken aan die van Coccejus - konden niet worden opgelost. Met deze illustere persoonlijkheden is de startfase van het theologisch academisch onderwijs in Franeker en Groningen voldoende geschilderd. Beide onderwijsinstellingen gingen in de 17de eeuw in hoofdlijnen in het gereformeerde spoor. In de dogmatiek werd door een enkeling een eigen, soms ietwat vrije koers ingezet. Intussen was er, naast een duidelijke band aan de gereformeerde leer, op methodisch gebied bij een aantal theologen een sterke hang naar het scholastische, waarin Aristotelische logica de hoofdrol vervulde. Dat zou gaandeweg veranderen, bij sommigen in een ietwat merkwaardige combinatie van gereformeerd-piëtisme en vroeg-rationalisme - waarin een geleidelijke verschuiving van het zwaartepunt naar de rede plaats vond.

Rationalisme en Verlichting

In navolging van de theoloog en filosoof G. van den Brink³⁹ maken we onderscheid tussen het rationalisme in engere en in ruimere zin. Bij het eerste wordt uitgegaan van de denkwijze van Cartesius, die met zijn uitroep 'cogito ergo sum' ('ik denk, dus ik ben') het 'ik' als ontwijfelbaar uitgangspunt nam en daarbij stelde dat de menselijke ratio aangeboden, ware ideeën bevatte die de basis waren voor de vorming van de menselijke kennis. Die ware, onwrikbare ideeën hadden bij Cartesius hun plaats gekregen in de menselijke ziel, de wereld waarvan de oorsprong ligt in God, het volmaakte Wezen.

Het Rationalisme in ruimere, algemene zin gaat uit van de autonome rede die héél het menselijk denken en leven aan zich onderwerpt en geen andere gezagsdragers boven zich erkent. In deze zin is de Verlichting van de 18de eeuw een zuivere weergave van dit rationalisme. Van den Brink hanteert als kernbegrippen: rede, vooruitgang en natuur (in onderscheid van bovennatuur)⁴⁰.

Typerend is daarin dat veel denkers een koppeling aanbrengen tussen de ratio en de burgerlijke moraal. Deugdzaam leven is te leren. Toch is er nog wel plaats voor religie en theologie, maar hun plaats wordt beperkt gehouden. De filosofie is nu de centrale wetenschap die de theologie haar nederige plaats wijst. In het denken van de verlichte 18de eeuw is God wel een 'noodzakelijke voorwaarde', met name voor de moraal, maar het denken over God en godsdienst wordt beheerst door en is onderworpen aan de menselijke rede. Deze ratio is voor velen het bewijs van een goddelijke vonk die zijn eigen licht verspreidt.

Daarmee is de weg geopend voor de theorie dat mensen God niet primair kennen uit de door Hem gegeven openbaring, maar dat die openbaring eerst door de rede aannemelijk moet worden gemaakt (gelegitimeerd). Zo ontstaat een antropocentrische levensvisie (de

mens in het middelpunt) die de plaats overneemt van een theocentrisch levensgevoel (God in het centrum). Deze ommekeer is een revolutie die verregaande consequenties met zich meebrengt. De Franse historicus Paul Hazard⁴¹ heeft in dit verband op meerdere plaatsen in zijn oeuvre gewezen op duidelijk anti-christelijke trekken van de Verlichting, b.v. in hoofdstukken die tot titel kregen: 'De God der christenen staat terecht' en 'Tegen de geopenbaarde godsdienst'. We begeven ons hier niet in de discussie over de vraag of de Verlichting als christelijk dan wel antichristelijk te typeren valt, maar kiezen voor het laatste.⁴² We weten ons hierin sterk verbonden met de christen-historicus en -politicus Guillaume Groen van Prinsterer, die in zijn *Ongehoofde Revolutie* (1847) aangaf 'dat de rigting welke, ten gevolge der zelfverheffing van den mensch, in staatsregt en wetenschap (...), uit verwerping van het Evangelie is ontstaan'.⁴³ De gevolgen werden zichtbaar in de Franse Revolutie (1789) die ook in Nederland doordrong en de scheiding van kerk en staat doorvoerde, waardoor de 'neutrale staat' tevoorschijn kwam.

Van belang is intussen de vraag of men zich wel realiseerde dat met de denkwijze van het deïsme in de Verlichting de eerste stap gezet werd naar de vervreemding van God die zich in de Bijbel openbaart. Men kan in de beperkte ruimte van de theologie nog wel vasthouden aan het onwrikbaar lijkende idee van het bestaan van God, maar in de geest van de Verlichting is de werkelijkheidswaarde van deze onderstelling gereduceerd tot een grensbegrip - waar anderen in uiterste consequentie elke gedachte aan een Godsbestaan tot nihil laten vallen.

drs. H. Veldman is kerkhistoricus en woont in Zuidhorn.

- 26 Regnerus Praedinius (ca. 1510-1559), die vaak als Erasmus wordt getekend, was tegen het eind van zijn leven sterk betrokken bij de (ondergrondse) gereformeerde gemeente van Groningen; zijn testament bepaalde dat de vluchtelingenkerk van Emden zijn gelijke nalatenschap zou ontvangen; over hem: F. Postma, Regnerus Praedinius (ca. 1510-1559), zijn school en zijn invloed, in: *Archief voor de geschiedenis van de katholieke kerk in Nederland*, 32 (1990), 153-181.
- 27 Voor de geschiedenis van de Groningse Academie o.m.: W.J.A. Jonckbloet (red.), *Gedenkboek der Hoogeschool te Groningen ter gelegenheid van haar vijfde eeuwfeest*. Groningen 1864; en de jongste herdenkingsbundel: G.A. van Gemert e.a. (red.), *Om niet aan onwetendheid en barbarij te bezwijken. Groningse geleerden 1614-1989*. Hilversum 1989.
- 28 De Groninger Academie draagt sinds haar oprichting als devies de woorden van Psalm 119:105, 'Verbum Dei illustra nos', 'Uw Woord is een lamp voor mijn voet'.
- 29 A.Th. van Deursen, Cultuur in het isolement, in: W.J. Formsma c.s. (red.), *Historie van Groningen*, 403.
- 30 Herman Ravensperger [ook wel: Ravensberge(r)] (1585-1625) is een tamelijk onbekend gebleven Groninger professor, hij doceerde van 1614-1625; J.B.F. Heerspink, *De godgeleerdheid en hare beoefenaars aan de Hoogeschool te Groningen*. Groningen 1864, 5-9; over deze uit Steinfort afkomstige theoloog verschijnt een lemma in deel 6 van het BL - aldus redacteur J. van

- Sluis aan schrijver dezes. G.P. van Itterzon zwijgt in zijn biografie over Gomarus merkwaardigerwijs geheel over Ravensperger, terwijl deze toch diens directe collega was!
- 31 Franciscus Gomarus (1563-1641); hoogleraar Saumur 1614, Groningen 1618-1641; biografie door G.P. van Itterzon ('s-Gravenhage 1930, reprint Groningen/Castrium 1979).
  - 32 Supra-lapsarisme is de leer dat God in de orde van Zijn besluiten-van-eeuwigheid de uitverkiezing vastgesteld heeft voor het besluit over de zondeval (lapsus = val); het infra-lapsarisme zegt dat God in de orde van Zijn besluiten de uitverkiezing na het besluit over de zondeval heeft genomen.
  - 33 Het betrof de predikanten Johannes Vereem te Uithuizermeeden, Adolphus Sibelius te Warfhuizen en Martinus Ubbenius te Warffum, allen leerlingen van Gomarus. W. Duinkerken, A.w., s.v.
  - 34 Samuel Maresius (1599-1673), hoogleraar Sedan 1625, Groningen 1643-1673; afkomstig uit hugenootse familie, een van de eerste predikanten die door de Staten-Generaal na de verovering van Maastricht door Frederik Hendrik daar waren aangesteld.
  - 35 Abdias Widmar (1591-1668), hoogleraar Harderwijk 1644, Groningen 1645-1668; D. Nauta, *BL II*, 457-458.
  - 36 Matthias Pasor (1599-1658), hoogleraar Heidelberg 1619, Oxford 1626, Groningen 1629; D. Nauta, *BL II*, 358.
  - 37 Hendrik Alting (1583-1644), hoogleraar Heidelberg 1613; hoogleraar Groningen 1627-1644; er is nog geen biografie over hem geschreven; vgl. D. Nauta in *BL II*, 22-24.
  - 38 Jacobus Alting (1618-1679), hoogleraar Groningen 1643-1679; kreeg een conflict met Maresius, 1668 wegens vermeende eensgezindheid met Coccejus; vgl. D. Nauta in *BL II*, 24-26. Zijn biografie is geschreven door P. Roessingh (Groningen 1864).
  - 39 G. van den Brink, *Oriëntatie in de filosofie*, deel 2. Zoetermeer 1997, 34.
  - 40 Van den Brink, a.w., 34-37.
  - 41 P. Hazard, *La pensée européenne au XVIIIe siècle : de Montesquieu à Lessing*. Paris 1946; Ned. Vert. Amsterdam 1993, 62, 74.
  - 42 E.G.E. van der Wall, De Verlichting: christelijk of anti-christelijk? Enkele twintigste-eeuwse visies. In: J. D. de Mooy en I. Smit (red.), *Balans van een eeuw: Wendingen in de historiografie van het christendom 1901-2001*. Heerenveen 2002, 67-91.
  - 43 G. Groen van Prinsterer, *Ongeloof en Revolutie*, ed. H. Smitskamp, Franeker 1976, 8; ook 17-27.

PERSBERICHT

Verschenen: Het Handboek van de Gereformeerde Kerken in Nederland, editie 2005

Op 23 februari jl. is de nieuwste uitgave van het Handboek van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) in Nederland, editie 2005 verschenen. Ten opzichte van voorgaande jaren is het Handboek weer informatiever geworden. Het boek is - als altijd - een nuttig en uitgebreid naslagwerk, een bron van informatie over en voor het kerkelijk leven.

Het jaaroverzicht over het kerkelijk leven in de vrijgemaakte kerken is belangrijk uitgebreid door eindredacteur ds. J.H. Kuiper te Assen.

Jaaroverzicht uitgebreid

Ds. Kuiper heeft in 2004 het initiatief genomen om tot afstemming te komen van in de kerken gehouden en/of nog te houden onderzoeken. Hij heeft voor het Handboek intussen via een enquête een onderzoek uitgevoerd naar de plaatselijke praktijk in de kerken. Daarin werden o.a. vragen gesteld over het gebruik van nieuwe gezangen en de opvat-

tingen over synode-uitspraken over b.v. de zondagsrust en echtscheiding. De uitkomsten van dit representatieve onderzoek (231 van 275 kerken namen deel) zijn verwerkt in het jaaroverzicht. Allerlei zaken die spelen in de kerken en de problemen die zich daarbij voordoen zijn door ds. Kuiper op een heldere manier voor het voetlicht gebracht. Kerkenraden en gemeenteleden kunnen hiermee hun winst doen. Het statistische overzicht is bijgewerkt tot 1 oktober 2004.

Boek en website, een tweeenheid

Het Handboek in boekvorm blijft een handzaam naslagwerk om steeds bij de hand te hebben, klein, compact en volledig. Daarnaast is de informatie uit het Handboek ook op het web beschikbaar, via www.handboekgkv.nl en www.gkvhandboek.nl. Het grote voordeel hiervan is dat de gegevens voortdurend geactualiseerd kunnen worden.

Extra mogelijkheden website

Naast de 'zakelijke gegevens' zoals deze in het Handboek zijn vermeld biedt de website veel extra's. Ker-

ken, verenigingen e.d. kunnen de eigen gegevens *actualiseren* en het eigen (*kerk*)nieuws onder de aandacht brengen. De scriba's hebben een inlogcode ontvangen om wijzigingen te kunnen doorvoeren. Er is een *activiteitenagenda*; hierin kunnen bijeenkomsten, vergaderingen, concerten, uitvoeringen, congressen e.d. worden aangekondigd. Deze agenda voorziet duidelijk in een behoefte. Dit geldt ook voor het actuele *preekrooster*. Dit landelijk rooster kan van groot nut zijn voor preekvoorzieners en predikanten om de preekvoorziening te organiseren. Voor meer informatie kunt u terecht op de website.

Verder vindt u op de website actueel nieuws uit landelijke en regionale bladen; relevante links; informatie over kerkaccommodaties; de mogelijkheid tot het bestellen van publicaties. De website zal voortdurend in ontwikkeling blijven. Informatie hierover vind u op de site.

Het Handboek is een uitgave van Print Media te Bedum en verkrijgbaar bij de uitgever (postbus 7, 9780 AA Bedum; e-mail: handboek@scholma.nl, www.gkvhandboek.nl) en de boekhandel.

Prijs : € 10,50
ISBN : 90 5294 334 6

Mannen van naam?

Generale Synode Amersfoort-Centrum geopend

Terwijl het buiten kille regen druppelt, druppelen de afgevaardigden van de GS Amersfoort-C 2005 een voor een vrijdagmorgen 11 maart de Kandelaarkerk in Amersfoort binnen. Mannen van naam? Nou, in eerste instantie eigenlijk nog vooral mannen zonder naam. Zesendertig namen onthouden valt niet mee. Er klinkt de gespeelde verbazing: hebben ze jou afgevaardigd?, de oprechte tekenen van herkenning: leuk weer met je samen te werken!, en een bewonderend knikken: zo, je derde al. Kortom, er wordt kennis gemaakt en kennis hernieuwd.

P.B.G. de Vries ■

De vrijdag wordt besteed aan een introductie op een aantal punten. U denkt wellicht dat je zomaar aan zo'n synodale klus kunt beginnen, maar dat is een vergissing. Niemand begint zonder een hooggeleerd college synodaal kerkrecht van Prof. M. te Velde van de Theologische Universiteit te Kampen. En, het is echt waar, in een aantal ogen van in ieder geval een enkele van de aanwezige predikanten meen ik voorzichtig iets van herkenning te bespeuren: hebben we dat niet eerder gehoord? in Kampen? Het werk van de synode, aldus Te Velde, valt in een aantal clusters uiteen: gezamenlijke zaken, aansturing plaatselijke kerken, rechtspraak en synodale organisatie. Hij legt uit wat er van een synode wordt verwacht, wat ze wel, en wat ze ook vooral ook niet moet doen. Bedenk dat uw bevoegdheid aan de ene kant groot, maar aan de andere kant ook beperkt is. Kom je op het terrein van de plaatselijke kerk of is dit iets wat echt hier op landelijk niveau moet gebeuren? Wees duidelijk in uw spreken en zet gezamenlijk een confessioneel-bijbelse koers uit. U, als college, belichaamt eigenlijk de drie elementen van de aloude trias politica: de uitvoerende, de wetgevende en de rechtelijke macht. Op zich geen probleem, maar wel goed om per onderwerp te bedenken in welke hoedanigheid je daar zit. De aanwezige predikanten krijgen de wacht aangezegd: denk niet dat u, nu we vergaderen op vrijdag en zaterdag, nog wel wat in de eigen gemeente aan het werk kunt blijven. U bent vrijgesteld, gebruik die tijd. Een synode vraagt om kwaliteit, en kwaliteit kost tijd, zo simpel is dat.

Na zijn rede is het de beurt aan drs. J.P. de Vries, de scriba I van de synode van Zuidhorn, en daarmee meteen een van de deputaten voor-

bereiding van de synode van Amersfoort. Verder is hij ook als lid van de kerkenraad van Amersfoort-Centrum lid van de commissie voorbereiding van de plaatselijke kerk. Zijn bijdrage is van meer technische aard: hoe is de opzet van de agenda gemaakt, de indeling van de stukken, waar kunt u terecht met uw vragen en klachten en hoe ziet de catering eruit. Als blijkt dat we gaan eten in het bejaardenhuis Nijenstede ontstaat enig rumoer. Wie zal achterblijven?

Na de gezamenlijke maaltijd, punt van ontmoeting ook vooral, is het de beurt aan zr. Diet-Zomer. Zij is lid van het deputaatschap Generaal-Synodale Publicaties (GSP) en heeft de opdracht de communicatie naar de kerken in goede banen te leiden. Ondanks een zeer helder betoog blijft het na haar bijdrage eigenlijk oorverdovend stil. Synodeleden lijken meer feeling met kerkrecht en organiseren te hebben dan met communicatie, dus daar lijkt nog een slag te winnen. Na een introductie aan het einde van de dag van het intranet, waarbinnen de leden van de synode met elkaar kunnen communiceren, is het tijd voor de warme maaltijd. En kijk, voordat we samen naar de bovenzaal vertrekken hebben de mannen zonder naam al een gezicht gekregen. Het is altijd weer verbazend hoe zo'n gezamenlijke opdracht samenbindend werkt.

Bidstond

Voorafgaand aan de opening op zaterdag wordt vrijdagavond een bidstond gehouden. Voorganger daarin is ds. E.A. de Boer uit Zeist, die in Zuidhorn de taak van preses overnam nadat ds. P. Groenenberg door ziekte niet langer aan de

toenmalige synode deel kon nemen. Hij houdt de synodeleden een spiegel voor. Is het een eer, afgevaardigd te zijn? We doen vaak wel alsof we het vreselijk vinden, maar van binnen is ons ego best wel gestreeld. En misschien is het ook wel een eer, als kerkleden bekwaamheden in je (h)erkennen. Maar is het ook een eer voor God. En vooral, hoe sta je zelf tegenover God?

het is altijd weer verbazend hoe zo'n gezamenlijke opdracht samenbindend werkt.

Aan de hand van Luc. 5:8 laat de predikant zien dat juist op het punt waar wij vakmensen zijn Jezus laat zien dat Hij Heer en Meester is. Petrus, de vakmanvisser, wordt weer de zee op gestuurd om te gaan vissen. Hij sputtert nog even tegen, maar doet het toch. En Jezus laat zien: Petrus, jij, de vakman, moet erkennen dat ik ook op dat punt de Heer ben. Het net is vol. Samengevat: alle communicatie, vergadertechniek, bekwaamheden, ze zullen geen vrucht dragen in het Koninkrijk als we niet eerst als Petrus op onze knieën gaan en erkennen: Ik kan het niet. En dan richt Jezus Petrus weer op, en laat hem zien dat hij een taak heeft, en alles van de Here kan en mag verwachten. Petrus, eerst nog een man-zonder-naam, alleen Simon, wordt nu in Lucas voor het eerst genoemd als een man van naam: Petrus.

Opening

Zaterdagmorgen negen uur opent ds. H.J. Boiten van de plaatselijke kerk de vergadering. In zijn openingswoord staat hij stil bij de geschiedenis van Amersfoort. "Na de vrijmaking vergaderde tot twee keer toe een generaal synode in Amersfoort. In 1948 kwam men samen in de Zuidsingel-kerk, nu restaurant Mariënhof. In 1967 was er de synode van Amersfoort-West die een afgevaardigde weigerde te aanvaarden vanwege de van zijn hand afkomstige 'Open Brief'. U bent welkom, ik hoop, u blijft welkom.

Boiten stelt dat de synode een uitdagende agenda heeft. Een paar voorbeelden: Gaat de Theologische Universiteit in Kampen een rijksbijdrage aanvragen? Wat gaan de vrijgemaakte kerken doen met de Nieuwe Bijbelvertaling? Hoe gaan we verder in onze contacten met de Christelijke Gereformeerde Kerken en met de Nederlands Gereformeerde Kerken? Er ligt van deputaten een meerderheids- en een minderheidsrapport, net als bij het subsidieverzoek voor de ThUK overigens. Dan zijn er de zaken rondom de zondag, huwelijk en echtscheiding. Hij houdt de afgevaardigden voor: " Bij de behandeling van al die boeiende zaken kun je niet vergeten, dat er best heel wat onrust en verwarring is in de kerken. Naar verschillende

kanten. In een situatie van crisis moet je je hart warm en je hoofd koel houden. En een vaste en duidelijke koers varen". Hij besluit zijn toespraak met de woorden:

"Heerlijk dat de Schrift de ruimte kent om te groeien in geloof, in kennis en liefde. De meeste is de liefde, de vervulling van de wet. Groeien in liefde maakt uw arbeid ook ontspannen. We kennen in ons kerkelijk leven de gratie van de variatie. We kunnen niet zonder het blijvend gebed om de wijsheid van Christus en de kracht van zijn Geest. En verwacht in de weg van ootmoedige gehoorzaamheid Gods zegen om besluiten te nemen tot opbouw van de kerken, tot het onderhouden van eenheid met allen die van Christus zijn, tot eer van Gods heerlijke en heilige naam."

Moderamen

De verkiezing van het moderamen toont eigenlijk al een grote eensgezindheid onder de mannen broeders. Als we het zo houden, moet het mogelijk zijn de synode voor de zomervakantie af te sluiten. Voor elke functie blijken hoogstens twee stemrondes nodig. Uit de landelijke dagbladen zult u het moderamen inmiddels wel kennen. Nadat Boiten de 44-ste Synode van de Gereformeerde Kerken voor geopend heeft verklaard, draagt hij de hamer over aan de ds. P. Niemeijer. De kersverse preses begint met een woord van dank aan de afgevaardigden voor het in het moderamen gestelde vertrouwen. Ook de samenroepende kerk wordt bedankt voor het vele werk dat verzet is, en voor de overzichtelijkheid waarmee de stukken zijn gepresenteerd. Dat zal de snelheid van het werk in het begin duidelijk ten goede komen.

hoe sta je zelf tegenover God?

De preses memoreert dat er sinds de synode van Zuidhorn wel wat gebeurd is in de kerken. Zo'n 1400 leden verlieten de kerken omdat ze van mening zijn dat de koers die Zuidhorn bevestigde een koers is die van de weg van de Here afvoert. Dat gaat je als kerken niet in de koude kleren zitten. Dat vraagt wijsheid en een open hart naar elkaar toe. Tegelijkertijd moeten we ons ook realiseren dat er nog zoveel anderen de kerk jaarlijks verlaten. Nadat de leden hebben beloofd, door op te staan, hun werk te zullen doen in onderworpenheid aan de Schrift en in gebondenheid aan de belijdenis wenst de preses hen de kracht van de Here toe om deze belofte gestand te doen.

Na een eerste schorsing worden de eerste voorstellen al gepresenteerd en in unanimitie aangenomen: de vergaderdagen, de benoeming van een ambtelijke secretaris en een notulist, en niet te vergeten de laatste dag waarop stuk-

ken naar de GS gezonden kunnen worden. Die is bepaald op 2 april.

En zo kunnen we aan het werk. Vrijdag 18 maart presenteren de eerste deputaatschappen hun rapport en worden een aantal huishoudelijke zaken afgehandeld. Daarna is het tijd voor studie. Vanaf 8 april zal de synode D.V. elke

vrijdag en zaterdag bijeenkomen. Aan het werk, 36 man sterk. Mannen van naam? Eerlijk, ik kan het u werkelijk niet vertellen. Het zijn wel mannen die willen staan in dienst van de Man van Naam boven alle Naam.

P.G.B. de Vries is notulist van de GS Amersfoort-C 2005.

VERSCHEENEN

Handboek 2005

van de Gereformeerde Kerken in
Nederland

Bestel nu:
via de boekhandel of
www.gkvhandboek.nl

€ 10,50

Vrijwilligers
beter verzekerd

Donatus verzekert kerken, al meer dan 150 jaar. Maar wist u dat we ook speciale verzekeringsproducten voor kerken hebben? Bijvoorbeeld voor kostbaarheden, ramen, inventaris, aanstraalverlichting, enzovoort. Als onderlinge verzekeringsmaatschappij houden we de premies laag. Sterker nog, we restitueren zelfs een groot deel. Nog geen speciale vrijwilligersverzekering van Donatus? Vraag een vrijblijvende offerte aan.

Postbus 500, 5240 AM Rosmalen
info@donatus.nl www.donatus.nl
tel. 073 - 5221700

donatus

PERSBERICHT

De cursus 'Gaan in het spoor van de Bijbel', die in Rotterdam en Zwolle gegeven wordt, trekt belangstelling van Groningen tot Zierikzee. Aan de enthousiaste reacties over deze cursus, die de bijbelkennis in gereformeerde zin wil bevorderen, ontlent wij de vrijmoedigheid nog meer mensen op onze cursus attent te maken.

Het derde cursusblok staat gepland voor 5 en 12 april te Rotterdam (Ichthuskerk, Jaap van der Hoekplaats 1) en voor 19 en 26 april te Zwolle (Koningskerk, Landsheerlaan 5). Alle avonden vangen aan om 19.30 uur en sluiten om 22.00 uur. Dit nieuwe blok behandelt de periode van Jozua tot Salomo. Op 1 maart kan de verschijning van het boekje van dr. Jochem

Douma 'Van Jozua tot Salomo' verwacht worden. Prijs 10 ff. De cursus zelf wordt gegeven door de schrijver, in samenwerking met drs. Adrian Verbree. Het tussentijds instappen in de cursus blijkt geen enkel probleem voor de deelnemers op te leveren. Ieder kan zich inschrijven voor 10 ff per persoon (studenten en scholieren voor 5-), op rekeningnummer 93.86.42.987 ten name van Comité Bijbelavonden te Hardenberg, met vermelding van de plaats waar men de cursus wenst te volgen. Zodra de betaling binnen is, ontvangen de cursisten de inleidende lesbrief voor dit cursusblok.

Wie meer wil weten over deze cursus en over de reacties van deelnemers, kan de website www.gaaninhetspoorvande Bijbel.nl raadplegen.

PERSBERICHT

COLLOQUE BIBLIQUE FRANCO-PHONE 2005

Ook dit jaar hoopt men in Frankrijk weer een Colloque biblique francophone te houden. (vroeger heette dit de Pastorale de Dijon) en wel in de week na Pasen, vanaf dinsdagmiddag 29 maart t/m vrijdagmorgen 1 april. Dit internationale Franstalig symposium heeft als basis de Dordtse Leerregels en wil een ontmoetingspunt zijn ter stimulering van allen die in Calvinistische zin theologie beoefenen.

De sprekers zijn dit jaar :

Donald Cobb; docent aan de Faculté Libre de Théologie Réformée in Aix-en-Provence. Hij zal spreken over de profeet Jeremia

David Ellis; gereformeerd baptistisch predikant in Engeland. Hij zal spreken over het primaat van de prediking bij predikanten

Jorge Ruiz, predikant in een presbyteriaanse kerk in Miranda in Noord Spanje. Hij zal spreken over de visie op Israël in de katholieke kerk en in de gereformeerde theologie en over de rechtvaardiging door het geloof bij N.T. Wright.

Predikanten, theologiestudenten en andere belangstellenden zijn welkom. Het symposium wordt gehouden in een abdij in la Busnière-sur-Ouche, ongeveer dertig kilometer van Dijon.

Het is aan de late kant, maar belangstellenden vanuit Nederland kunnen zich nog opgeven bij Ds. G.J. van der Top, Hoogevuurscheweg 2, 3729AB Lage Vuursche, tel: 035-6668227.

Voor studenten, die krap bij kas zitten, kan de Stichting Kampen-Aix-en-Provence eventueel een bijdrage in de kosten leveren. (s.v.p. dan contact opnemen met een van de bestuursleden van de Stichting Kampen-Aix, 038-3327927)

Daar juicht een toon, daar klinkt een stem

lied van de week

Negentig Gezangen no. 52

Toen we een jaar of tien geleden inventariseerden welke bekende paasliederen bruikbaar waren voor een samen-zang-avond, kwamen we niet veel verder dan 'Daar juicht een toon' en 'Christus onze Heer verrees'. Gelukkig is de sinds de selectie uit het Liedboek voor de Kerken de keuze minder beperkt. Het heeft ons dan ook wat verbaasd om dit lied aan te treffen in de Negentig Gezangen. In de huidige selectie van goede paasliederen is een lied als 'daar juicht een toon' toch eigenlijk niet nodig.

Nelleke van Eijssen
Klaas Spijker ■

Inhoud

'Daar juicht een toon' mag worden gerekend worden tot de 'geliefde liederen van vroeger'. Waarschijnlijk is het niet zozeer geselecteerd om zijn inhoudelijke kwaliteit, maar vooral vanwege de populariteit ervan. Inhoudelijk is de tekst niet erg sterk en ook niet erg bijbelvast. Het beschrijft in ronkende termen het paasverhaal: gejuich en een galmende stem in Jeruzalem: de Zoon van God is opgestaan. In die beschrijving zit dan ook het bezwaar dat wij hebben tegen dit lied. Het suggereert dat Jeruzalem in grote spanning de overwinning van hun sterke Held af zat te wachten en dat was nu net niet het geval. Er was géén gejuich, er galmde géén stem, gans Jeruzalem heeft van de opstanding van de Heer niets gemerkt. Matheus spreekt nog van aardbeving en wachters 'die als doden' werden, de andere evangelisten noemen zelfs dat niet. En ook later openbaart de opgestane Heer zich niet als overwinnaar over zijn tegenstanders in Jeruzalem. Hij verschijnt alleen aan zijn volgelingen. Immers 'indien zij naar Mozes en de profeten niet luisteren, zullen zij ook, indien iemand uit de doden opstaat, zich niet laten gezeggen' (Luc.16:31). Waar in de paasverhalen ongeloof langzaam omslaat in verbazing en verwondering, ademt lied 52 een sfeer van gearriveerde triomfantelijkheid.

Niet alleen doet dit geen recht aan het welhaast ongelofelijke van het paasverhaal, het is daarnaast ook erg onpastoraal. De derde strofe laat ons zingen dat 'dood geen angst meer aanjaagt' en dat iedereen die 'in 't geloof op Jezus ziet'

PAASTIJD

52 Daar juicht een toon, daar klinkt een stem

César Malan (?)

- 2 Geen graf hield Davids Zoon omkneld;
Hij overwon, die sterke Held!
Hij steeg uit 't graf door eigen kracht,
want Hij is God, bekleed met macht.
- 3 Nu jaagt de dood geen angst meer aan,
want alles, alles is voldaan!
Wie in 't geloof op Jezus ziet,
die vreest voor dood en helle niet.
- 4 Want nu de Heer is opgestaan,
nu vangt het nieuwe leven aan:
een leven door zijn dood bereid,
een leven tot in eeuwigheid.

Eduard Gerdes
© Leger des Heils/Continental Sound

niet meer vreest voor de dood of de hel. Wat betekent dat voor al die gelovigen die wel angst

kennen voor dood of hel? Zien ze niet gelovig genoeg op Jezus? Door met elkaar te zingen dat wie in geloof op Jezus ziet, voor dood en hel niet vreest, overschreeuwen we de realiteit. Ook Gods kinderen kunnen wel degelijk erg bang zijn voor de dood. Juist in het licht van pasen zien we hoe wezensvreemd de dood voor ons is en hoe menselijk het is wanneer de dood ons angst aanjaagt, ondanks het feit dat 'alles, alles is voldaan'.

Melodie

Als het lied gebruikt wordt, zal dat zijn in situaties waarin het algemeen bekend wordt verondersteld. Aanwijzingen om het lied aan te leren, zijn hier dan ook niet nodig. Wel is het altijd aan te bevelen om ook bij bekende liederen te zorgen dat alle aanwezigen de melodie voor zich kunnen zien, of dat nu is via een liedbundel, de gedrukte orde van dienst of anderszins. Wie toevallig het lied niet kent, hoeft zich dan niet buitengesloten te voelen.

Gebruik

Wanneer dit lied een plaats moet krijgen in de paasdienst, ligt het het meest voor de hand om dat aan het begin of het eind te doen. Omdat het lied zo slecht aansluit bij de schriftlezingen, is het minder gepast om het te gebruiken bij de lezingen of de preek. Vanwege het opwekkingskarakter (dit keer letterlijk bedoeld) zou een plaats aan het begin van de dienst nog het meest natuurlijk zijn. Want wie met het voor dit lied geëigende enthousiasme een paar maal de hoge es (aan het eind van de tweede regel) gezongen heeft, kan de viering van het paasfeest niet meer slaperig beginnen.

Nelleke van Eijdsen is lid van de liturgiecommissie in de Koepelkerk Arnhem en adviseert predikanten bij het maken van orden van dienst.

Klaas Spijker is kerkmusicus in Arnhem

Een kind door niemand gezien

...maar God kent zijn naam

Red een kind van de STRAAT

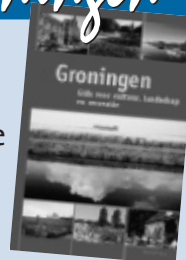
Help al mee voor € 9,- of € 18,- per maand
Tel. 038 - 460 46 48 **www.redteenkind.org**
Redt een Kind helpt al meer dan 36 jaar kinderen in de derde wereld

Redt een Kind George Stephensonstraat 11 • 8013 NL Zwolle
 E-mail info@redteenkind.org • **GIRO 1599333**

Ontdek Groningen

Groningen, gids voor cultuur, landschap en recreatie

De gids (de eerste druk verscheen in 1994) is geheel in een nieuw jasje gestoken en staat boordevol informatie over alles wat u wilt weten over, cultuur, landschap, recreatie en toerisme in de provincie Groningen.

De in kleur uitgevoerde en rijk geïllustreerde gids vermeldt duizenden locaties en bedrijven, allerlei bezienswaardigheden, musea en exposities, accommodaties, restaurants enz. De gids is overzichtelijk ingedeeld in zeven regio's. De inhoudsopgave, het plaatsnamenregister en de indexpagina's maken het mogelijk alle beschreven plaatsen, rubrieken en items snel op te zoeken. Themakaarten laten zien waar o.a. de meest bezienswaardige kerken en monumentale boerderijen zijn te vinden.

ISBN 90 5294 103 3

€ 17,90*

Verkrijgbaar bij de boekhandel en de uitgever

Profiel Uitgeverij, Postbus 7, 9780 AA Bedum
 Tel. (050) 301 21 44, info@profiel.nl, www.profiel.nl